

Stane Mikuš | Rihardu Jakopiču

Ob sedemdesetletnici

V našem razgibanem času, ko se zdi, da so prizadevanja največjih duhov človeštva v dolgem toku dvajsetih stoletij rodila le jalova skladišča knjižnic in galerij, ko se človeštvo v slogu barbarov pripravlja na nova obračunavanja, ko se duhovnim vrednotam kulture odreka sleherno spoštovanje, v našem času je spomin na jubilej umetnikovega življenja skoraj anahronizem. Odtujeno zre moderni človek v slogu našega časa na nosilce kulture, kakor da so čuda iz drugega sveta. Kajti telesna sila in zlato sta si podala roke, zarajala sta v plesnem koraku preko sveta in potegnili ljudstva za seboj. Hrami resnične kulture in umetnosti pa so ostali skoroda prazni in le peščica je ostala, od ure do ure se vprašujoča o upravičenosti svojega obstanka in poslanstva. Vendar naj mi, ki smo še verni, ki vidimo v delih duha tisto, kar je človeka najvrednejša lastnost, ki z vedrim optimizmom vkljub vsemu upamo na končno zmago duha nad tvarjo, posvetimo te skromne vrstice prazniku velikega umetnika in slovenskega klasika Riharda Jakopiča.

Rihard Jakopič je poromal na težko pot slovenskega kulturnega delavca v času, ki je bil po čudoviti igri zgodovinske usode poln moči in vere v bodočnost. Bil je to čas zadnjih osvobajanj vezi, ki so narod stoletja vezala na tujega mrliča, čas, ki je hotel delavcev širokih ramen in ki jih je mladi življenja polni narod z navrhanimi prgišči dajal. Bil je to trenutek tretjega in morda najvišjega vzpona slovenske umetnosti, odkar narod obstoji, čas neznanske rodovitnosti naše prsti, ki nam je dala Ivana Cankarja, Otona Župančiča, Murna, Ketteja, Groharja, vrsto impresionistov in drugih nič manjših propovednikov lepote in znanosti. In v to razgibano življenje, polno vere v boljšo bodočnost, je zastavil vse svoje sile tudi naš jubilent. Na čelu umetnostnega rodu je, zvesto prisluškujoč bitju narodnega srca, dojel novi čas in pod njegovim vodstvom je prvi umetnostni rod v zgodovini slovenske likovne umetnosti zavestno načel vprašanje slovenstva v našem umetnostnem svetu. Vera v osvobojenje narodovo in lastna genialnost sta rodila čudež. Od takrat sodeluje slovenski narod kot tekmeč v plemenitem kulturnem boju v skupnosti evropskih narodov! In ko je prvokrat po prebujenju stopil pred razsodišče tuje umetnostne dežele, je bil prav jubilent med prvimi, ki mu je z darom svojega čopiča pridobil prve lavorike.

Umetnost Riharda Jakopiča in tovarišev, ki je predrila skorjo tradicije in botrinila rojstvu slovenske moderne umetnosti, je k deležu prebujenja narodne samozavesti prispevala še drugi delež, ki pa po svoji važnosti prav nič ne zaostaja za prvim. To je delež na notranji organizaciji slovenske umetnosti, na izoblikovanju pojma mo-

derne umetnosti pri nas in sodobnega umetnika sploh. Nezaupna in v lastni modrosti srečna je stala množica Cankarjevih rodoljubov pred mladimi umetniki in le z največjim odporom sprejemala nove vrednote. Tudi tu je zmagal novi umetnostni rod in s tem pripravil tla plodovitemu razvoju naše moderne. Kot viden dokument tega napora in uspeh osebnega jubilentovega prizadevanja sta dva hrama naše umetnosti, in sicer razstavni paviljon, ki nosi njegovo ime, in po njegovi pobudi započeto delo za Narodno galerijo.

Velik kot človek, ki je stopil na čelo svoje generacije v trenutkih prebujenja narodove umetnostne samozavesti, velik kot organizator naše moderne, toda največji in narodu najdragocenejši kot propovednik in baklonosec lepote! Veliki umetnik v iskanju in oblikovanju lepega, mojster v lepotni glorifikaciji našega človeka, predvsem pa naše zemlje, gozdov, njiv, travnikov in oblakov. To je Rihard Jakopič od Trnovega in Križank, lesketajočih se v zimskem soncu, iz Mestnega loga, kjer se kot fantomi izvijajo iz megle vitka debla brez, in od Gradaščice, kjer se nad sočnimi oblikami drevja, grmovja in njiv boči čudovito poletno nebo. In od Save, kjer v tihih večernih urah z gesto fanatika lovi na platno razkošno glorio barv našega sončnega zatona. In še Rihard Jakopič iz »Meksike«, slaveč delo slovenskega delavca in kmeta s silovitostjo baročnega patosa. In naposled! Mojster iz samotnega ateljeja: sklonjena nad rožami čara v mističnem zanosu mogočna figura prerokov iz Sikstine vizionarne harmonije na napeta platna!

Tak je Rihard Jakopič danes! Od vedno pa: velik umetnik, gotovo eden največjih, kar jih je rodila slovenska zemlja. Naj ga ob večeru njegovega življenja sreča naša hvaležnost in iskreno občudovanje.

Jože Kastelic | Spomin

V poletne dni kot v tuje
dlani še kdaj dežuje,
še bel oblak potuje
z meglami čez goró.

Budijo se spomini
na prvi cvet v dolini,
na prvi čas po zimi —
spomini so samó.

Saj so minili dnevi,
minili tisti spevi,
le plohe kot odmevi
čez nas gredo.